

Паска Б. В., аспірант, Інститут історії, політології і міжнародних відносин, ГВУЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника» (Україна, Івано-Франківськ), pasabogdan@i.ua

Диссидентська діяльність українського історика Валентина Мороза в 1969–1970 роках

Проаналізована диссидентська діяльність історика Валентина Мороза в період його перебування на свободі між першими двома заключеннями в серпні 1969 – травні 1970 рр. в контексті українського національно-освободительного руху цього періоду. Ісследовані взаємозв'язки диссидента з іншими лідерами та учасниками антитоталітарного руху опору. Вияснено роль В. Мороза в становленні івано-франківського центру національного руху, ізданий підпільного журналу «Український вестник». На основі детального аналізу матеріалів архівних угодівних дел В. Мороза, В. Чорновила, П. Геля, П. Светличного та спогадів учасників подій розкриті основні форми та методи боротьби диссидента проти радянського режиму. Освітлено причини та обставини написання публіцистических творів В. Мороза даного періоду – есе «Моисей і Давид», «Среди снегов» і «Хроника сопротивления», їх зміст та основні ідеї. Автор робить висновок, що В. Мороз був одним з лідерів радикального напрямку українського національного руху даного періоду і намагався своєю діяльністю повести на інших учасників з метою активізації їх антирежимної діяльності.

Ключові слова: Валентин Мороз, українське диссидентське руху, «Український вестник», Вячеслав Чорновил, радянський режим.

УДК 930

Ратинський В. В.,
асистент кафедри бухгалтерського обліку
та аудиту, Тернопільський національний технічний
університет ім. І. Пулюя (Україна, Тернопіль),
ratvdim@yandex.ua

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ НАФТИ ТА НАФТОПРОДУКТІВ В ДРУГІЙ ПОВІНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Проведено історичний аналіз розвитку світових ринків нафтопродуктів, який становить величезний практичний інтерес для всіх країн світу. До початку ХХІ ст. не залишилося практично жодної країни, що не причетна до світової торгівлі ними. Постійний інтерес самого широкого кола світових науковців до оцінки найбільш ймовірних перспектив розвитку світових ринків енергоносіїв, і в першу чергу ринку нафти, цілком логічний і зрозумілий. Саме від стану світового ринку нафти, динаміки і рівня цін на ньому вирішальною мірою залежать світові ціни на інші енергоносії, а опосередковано і на багато інших сировинних товарів міжнародної торгівлі. Це в свою чергу є найважливішим фактором формування і всієї кон'юнктури в світі, а разом з нею середньо- і довгострокових тенденцій розвитку світової економіки в цілому.

Ключові слова: нафтопродукти, ОПЕК, ціна, картель.

До початку 1970-х років ринок нафти був одним з найбільш монополізованих у світовій торгівлі. Весь цикл операцій на ньому, від пошуково-розвідувальних робіт до збуту нафтопродуктів кінцевим споживачам, практично повністю контролювався вертикально інтегрованими компаніями Міжнародного нафтового картелю (МНК), до політики яких пристосовувалися аутсайтери.

Створення МНК припадає на 1928 року, коли «Royal Dutch Shell» і Англо-Іранська нафтова компанія уклали угоду про розподіл ринків збуту і нових родовищ нафти, при цьому була досягнута домовленість про спільне регулювання цін. У 1945 р. англо-американським міжурядовою угодою МНК був офіційно узаконений.

У нього увійшли п'ять американських («Exxon», «Socony Mobil oil», «Техасо», «Gulf Oil», «Standard oil of California»), одна британська («British Petroleum») і одна англо-голландська («Royal Dutch / Shell») корпорації. З кінця 1920-х рр. до середини 1970-х рр. МНК займав домінуюче становище у світовій нафтовій промисловості. До 1947 року діяла так звана «однотарифна система

цін», при якій ціни розраховувалися за т.зв. формулою «Мексиканська залив плюс фіктивний фрахт» відповідно до Ачнакарської угоди про створення Міжнародного Нафтового Картелю, укладеним основними міжнародними нафтовими компаніями в 1928-му році [1, с. 37].

Система, організована картелем, включала три базові елементи: а) вертикальну інтеграцію підприємств; б) горизонтальну концентрацію, що дозволяє управляти з одного центру експлуатацією родовищ, розташованих в різних країнах; в) угода (явна і прихована) між компаніями для розподілу ринку.

Картель здійснював весь комплекс операцій, починаючи з розвідки і видобутку до переробки, транспортування і збуту нафтопродуктів. Значна частина світової торгівлі нафтою, яка в статистичних довідниках виглядала як експорт-імпорт різних країн, представляла собою лише суму міжцехових операцій всередині картелю.

Компанії МНК, які здійснювали операції з нафтою по всьому світу, отримували сировину головним чином по концесійним угодами, укладеними з видобувними (в основному, що розвиваються) країнами, а потім експортували нафту за довгостроковими контрактами або своїм же відділенням (до 70% всього експорту), або самостійним нафтопереробним компаніям. Останні ставилися, як правило, до категорії так званих незалежних компаній, тобто брали участь тільки в одній-двох послідовних стадіях нафтового ланцюжка окремо взятій країні або регіону.

Низькі витрати виробництва стимулювали прискорений розвиток нафтової промисловості, швидке вдосконалення технології її видобутку, транспортування, переробки та використання дозволили нафтовим компаніям домогтися переваги в цінній конкуренції з підприємствами інших енерговиробних галузей, перш за все вугільної. Значною мірою завдяки діям Міжнародного картелю, який контролював основну частину світових родовищ нафти, відбувалося прискорене залучення в розробку родовищ з кращими геологічними параметрами і економічними характеристиками, що призвело до зміни географічної структури видобутку нафти при зниженні середньосвітової собівартості видобутку.

Таким чином, був сформований стереотип, що заохочував марнотратне енергоспоживання, що сприяло перевиробництва і знецінення енергії. У період 1960–1973 рр. реальні світові ціни на сирову нафту знижувалися в середньому на 0,1% на рік, при цьому реальні ціни на нафтопродукти зменшувалися в середньому на 1% на рік, що було обумовлено зниженням витрат видобутку та переробки як за рахунок вдосконалення технологічних систем, так і в наслідок збільшення частки країн, що розвиваються з низькою вартістю факторів виробництва продукції нафтової та нафтопереробної промисловості.

Вільний, монополізований ринок становив всього 3–5% міжнародної торгівлі нафтою [8, с. 598].

У 1970-ті роки відбувся докорінний перелом в організації нафтового ринку. У міру збільшення видобутку нафти в Персидській затоці стала зростати роль арабських країн, які в 1960-ті роки створили нову організацію, яка могла протистояти міжнародним нафтовим компаніям. Вона була названа Організацією країн-експортерів нафти, і її цілі були абсолютно ясными: захистити ціну нафти, а точніше, відновити її колишній рівень. З цього моменту країни-члени будуть наполягати, щоб компанії

консультувалися з ними з цінових питань. Державам-членам ОПЕК знадобилося від 10 до 15 років, щоб націоналізувати місця видобутку (розірвати концесійні угоди з західними компаніями), тобто перенаправити прибуток в свою користь [8, с. 440].

Після націоналізації встановилася двополосна структура ринку: країни ОПЕК контролювали операції на стадіях видобутку та продажу нафти, а нафтові компанії – операції транспорту, переробки і збуту нафтопродуктів [5].

У 1973 і 1979 рр. відбулися кризи (внаслідок відповідно арабо-ізраїльського конфлікту і іранської революції), що дали імпульс розвитку енергозберігаючих технологій та знизили темпи зростання потреб розвинених країн в нафті.

У зв'язку з переходом контролю над власним нафтовим господарством (природні ресурси, обсяги видобутку, ціни) до добувних країн-членів ОПЕК – відбулася зміна панівного типу конкуренції. Горизонтальна конкуренція між окремими вертикально інтегрованими нафтовими компаніями-монополістами поступилася місцем вертикальній конкуренції між господарюючими суб'єктами, що представляють окремі ланки вертикальної структури нафтового бізнесу.

Практично вся нафта, яка надходить на ринок стала закуповуватися вже не на внутрішньофірмовій, а на комерційній основі – за офіційними відпускними цінами країн-членів ОПЕК, які і стали формувати рівень світових цін на нафту. По суті, компанії МНК втратили можливість впливати на кон'юнктуру ринку з боку пропозиції, тобто шляхом маніпулювання рівнями видобутку і світових цін. Однак, зберігши контроль над транспортуванням, переробкою та збутом, картель зберіг і можливість впливу на кон'юнктуру з боку попиту, маніпулюючи, в першу чергу, комерційними запасами і цінами у споживачів.

Ці зміни привели до різкої дестабілізації ринку нафти, що виразилося, в першу чергу, в наступних процесах:

– Почастішали випадки збоїв у постачанні нафти країн-споживачів;

– Збільшилася нестійкість цін і межі їх коливань.

Одночасно розширилося число господарюючих суб'єктів, які ведуть операції з нафтою та нафтопродуктами: поряд з міжнародними монополіями активно почали функціонувати нафтовидобувні і нафтопереробні незалежні, посередницькі, державні компанії промислово розвинених і країн, що розвиваються, а також кінцеві споживачі. Число учасників ринку нафти збільшилося як на стороні попиту, так і на стороні пропозиції.

Все це стимулювало появу нових форм торгівлі нафтою, збільшення множинності видів обмінних операцій. Скорочувався обсяг операцій на основі регулярних контрактів, в даному сегменті ціни почали встановлюватися на базі цін разових угод. Навпаки, обсяг ринку разових угод різко зріс, досягнувши рівня 40–50% міжнародної торгівлі нафтою. Зміна типу конкуренції з горизонтальною на вертикальну в умовах наростання дестабілізуючих тенденцій призвела до того, що саме вільний ринок став індикатором реального формування співвідношення попиту і пропозиції, орієнтиром для встановлення рівнів цін як для експортерів, так і для імпортерів. Тут мається на увазі так званий спот-ринок, де на умовах разових або короткострокових угод продаються і купуються надлишки нафти поза / понад укладених річних або довгострокових контрактів.

В кінці 1970-х років отримали швидкий розвиток біржової операції з рідким паливом – спочатку на Нью-Йоркській товарній, а потім (з середини 1980-х років) на Лондонській міжнародній нафтовій біржі. В даний час серед членів бірж присутні як великі брокерські компанії, банки, торгові компанії, так і нафтові компанії. Таким чином, відбувається інтеграція фінансових і промислових кіл, що веде до більш узгоджених і взаємовигідних дій на ринку.

Розширилися види товарообмінних угод: до довгострокових контрактів додалися разові угоди з готівковою нафтою, далі – форвардні і, нарешті, ф'ючерсні угоди. Іншими словами, домінанта ринку зміщлася від угод з реальною нафтою до угод переважно з «паперовою» нафтою.

До теперішнього часу сталася практично повна перебудова структури світового нафтового ринку, забезпечила істотне підвищення його диверсифікованості та збільшення різноманіття і гнучкості його механізмів.

До кінця 80-х років сформувалася світова система біржової торгівлі нафтою і нафтопродуктами, яку обслуговує, в основному, трьома центрами (Нью-Йорк – NYMEX, Лондон – IPE, Сінгапур – SIMEX) і працює в 24-годинному режимі реального часу (коли закривається біржа в Сінгапурі – відкривається в Лондоні, після закінчення торгів у Лондоні відкривається біржа в Нью-Йорку) [6].

Існування трьох географічних центрів біржової торгівлі, поряд з потужним розвитком комп'ютеризації, телекомунікації та інформаційних технологій, забезпечили справжню глобалізацію світового ринку нафти, його функціонування в режимі реального часу, взаємозалежність і підпорядкованість цін на нафту в різних районах земної кулі.

В ході розвитку нафтового ринку його центрами виявилися практично два регіони: США і Близький Схід. Перша половина ХХ в. виявилася перехідним періодом. До початку ХХ в. США належало не менше 75% видобутої в усьому світі нафти. Така ситуація зберігалася до середини століття, чому сприяли концесійні угоди найбільших західних нафтових компаній з урядами близькосхідних країн. Хоча значна трансформація відбулася в середині століття, але періодом зміни ключового регіону видобутку можна вважати початок 1970-х років, коли США вперше вдалися до широкомасштабного імпорту нафти. До цього часу на частку країн ОПЕК, які надають максимальний вплив на ціноутворення, припадало близько 80% загального обсягу її експорту в світі і майже половина всього видобутку. Другим великим експортером був СРСР.

У 1980-ті роки значно зріс вплив США (політичний, військовий, технологічний, інформаційний), супроводжуваний дезінтеграцією СРСР. Перевиробництво нафти в першій половині 1980-х років призвело до обвального падіння ціни на неї в кінці 1985 р. Введення американських військ в Саудівську Аравію і Кувейт в зв'язку з вторгненням Іраку в останній на початку 1990-х років посилив вплив США в цьому регіоні.

Три події, прямо або побічно вплинули на ринок нафти, відбулися в 1980-і роки. У 1983 р. були проведені перші торги за ф'ючерсними контрактами на нафту, що послужило поштовхом для розвитку ринку похідних нафтових інструментів, причому формування термінового ринку докорінно змінило парадигму нафтових компаній,

збільшивши вагу їх фінансових операцій. Дві інших події – аварія на Чорнобильській АЕС і загибель танкера Valdez компанії Exxon біля берегів Аляски [7] – посилили екологічний рух, частково обмеживши розвиток атомної енергетики в США і посиливши правила транспортування нафти, що призвело до підвищення вартості її перевезення.

З кожною новою нафтовою кризою наростало послідовне заміщення нафти в загальному обсязі споживання енергоресурсів промислово розвинених держав за наступними напрямками:

- Нарощування імпорту нафти з інших, не близько-східних джерел;
- Збільшення видобутку нафти безпосередньо в промислово-розвинених країнах;
- Розширення споживання в якості палива і хімічної сировини інших вуглеводнів, зокрема газу;
- Зростання споживання альтернативних енергоресурсів (вугілля, електроенергії, атомної енергії);
- Активне впровадження енергозберігаючих технологій.

У підсумку з середини 80-х років спостерігається нова тенденція – все більш сповільнене зростання світового попиту на рідке паливо в порівнянні з темпами розвитку економіки в цілому.

В даний час основна конкуренція розгортається на ринку між державними (національними) та міжнародними (приватними) нафтовими компаніями. Розвідка та видобуток вуглеводнів в світі («upstream») – переважно державний бізнес, в ньому, безумовно, домінують державні нафтові компанії, контролюючи більше 90% запасів і понад 70% – видобутку нафти і газу.

Переробка нафти («downstream») контролюється в основному приватними міжнародними нафтовими компаніями.

З 2001 р. проводиться активна загальна лібералізація нафтової торгівлі. Для сучасного етапу розвитку нафтового ринку характерні дві найважливіші тенденції: по-перше, зміна напрямків нафтових потоків, пов'язане з диверсифікацією поставок нафти найбільшими імпортерами, по-друге, зросла роль біржової торгівлі і різке збільшення оборотів «паперової» нафти [4, с. 11–12].

З 1986 р. картельний принцип ціноутворення – призначення цін обмеженою групою гравців на свій розсуд – поступився місцем біржі, де ціни встановлюються в результаті конкурентної боротьби, що дало можливість активніше впроваджувати цінові математичні моделі для прогнозування оптимальних цін на нафтопродукти [2].

Відповідно змінювалися і домінуючі ціни. На початкових етапах це були, по-перше, трансфертні ціни, що використовувалися вертикально інтегрованими міжнародними нафтовими компаніями для мінімізації своїх податкових відрахувань за місцем видобутку нафти. По-друге, довідкові ціни, що застосовувалися для розрахунку податкових відрахувань до бюджетів тих країн, що розвиваються, де міжнародні нафтові компанії були концесіонерами. По-третє, ринкові ціни, які застосовувалися на тому сегменті ринку, де працювали дійсно незалежні суб'єкти.

З часом ситуація дещо змінилася. Набір домінуючих цін залишився той же, але іншою стала їх ієрархія. На перше місце вийшли ринкові ціни, тобто ціни разових угод. Інститут довідкових цін зберігався з тієї причини, що поряд з існуванням офіційних відпускних цін ОПЕК (в

основному до 1977 р. – до хвилі націоналізації в країнах ОПЕК) продовжувала існувати і практика встановлення довідкових цін для обчислення податків концесіонерів. І, відповідно, трансфертні ціни.

Отже, розвиток світової економіки зумовлює неухильне зростання споживання первинної енергії. Незважаючи на прагнення до економії і розвиток альтернативних джерел, нафта була, є і в осяжному майбутньому залишиться основним джерелом її виробництва.

У разі помітного підвищення світових цін, попит на нафту зменшиться, темп приросту видобутку відповідно знизиться і країни, що не входять в ОПЕК і мають більш високі витрати виробництва, стануть більш конкурентоспроможними, і як наслідок їх частка у світовому видобутку нафти збільшиться.

Протилежні тенденції прогнозуються в разі падіння цін. Попит на нафту зросте, темп приросту видобутку збільшиться і її нарощування буде відбуватися перш за все в країнах ОПЕК, питома вага яких в світовому виробництві виявиться ще вище, ніж при помірному рівні цін.

В майбутньому темпи приросту споживання, як і видобутку будуть залежати від руху світових цін.

Ціноутворення на ринку нафти і нафтопродуктів здійснюється під впливом як постійних факторів, так і короточасних, часом випадкових і непередбачуваних причин.

Основний фактор, що визначає базовий рівень цін на ринку нафти – співвідношення пропозиції і попиту як в цілому, так і по регіонах. Для країн-експортерів характерно прагнення збільшити видобуток і експорт, щоб забезпечити зростання доходів за рахунок обсягів, і бажання зберегти ціни на порівняно високому рівні. Для країн імпортерів притаманна зацікавленість у скороченні витрат за рахунок зниження цін і зменшення фізичного обсягу закупівель. Поєднання протилежних інтересів, коректовані внутрішньополітичною ситуацією в окремих країнах, військовими конфліктами, холодної чи теплої зими, станом НПЗ, танкерного флоту і іншими причинами, веде до постійного руху цін. Основні країни-експортери, об'єднані в ОПЕК, прагнуть обмеженням видобутку регулювати баланс між попитом і пропозицією і зберігати ціни на прийнятному для виробників і споживачів рівні. Довготривале знижувальний вплив на ціни надає зниження витрат виробництва в результаті застосування нових технологій пошуку, видобутку і переробки нафти, впровадження енергозберігаючих технологій та розширення використання альтернативних джерел енергії.

Роздрібна ціна бензину для кінцевих споживачів – один з універсальних економічних критеріїв, який можна зручно і ефективно використовувати для порівняння економік різних країн. Проте сама по собі номінальна ціна на заправці слабо відображає реальну вартість палива для кінцевих споживачів, адже висока ціна може не так впливати на загальний добробут мешканця країни з високим доходом на душу населення, як формально низька ціна – по пересічних громадянах в країні з бідним населенням [3, с. 142]. Основний вплив на ціноутворення на світовому ринку нафтопродуктів надає рух світових цін на нафту, проте відповідні зміни відбуваються з запізненням в 1,5–3 місяці. Ціни на нафтопродукти також схильні до сезонних коливань, впливу аварій на НПЗ, перебоїв в перевезеннях та інших короточасних чинників. Зрушення

довгострокового характеру відбуваються в результаті використання передових технологій у виробництві та споживанні нафтопродуктів. Рух цін на різні види нафтопродуктів часто не збігається. Посилення в останні роки екологічних вимог викликає необхідність значних додаткових інвестицій в поглиблення переробки нафти і зниження вмісту шкідливих домішок і компонентів, що веде до зростання витрат виробництва.

Список використаних джерел

1. Конопляник А. А. Мировой рынок нефти: возврат эпохи низких цен? (последствия для России) / А. А. Конопляник // Материалы открытого семинара «Экономические проблемы энергетического комплекса». – Москва, 1999. – С.56.
2. Ратинский В. В. Оптимизация ценовой политики на рынке светлых нефтепродуктов / В. В. Ратинский // Журнал «Наукові праці НУХТ». – 2013. – №51. – С.129–140.
3. Ратинский В. В. Цена на пальце как индикатор доброту общества / В. В. Ратинский // Материалы III міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки». – Тернопіль: ТНТУ, 2013. – С.141–143.
4. BP Statistical Review of World Energy June 2015. – London, 2015. – 48 s. – Режим доступу: <http://bp.com/statisticalreview>
5. General Information Organization of the Petroleum Exporting Countries. – Austria, 2012. – 32 s. – Режим доступу: <http://www.opec.org/>.
6. OPEC Monthly Oil Market Report – March 2016. – Austria, 2016. – 96 s. – Режим доступу: <http://www.opec.org/>.
7. The EXXON VALDEZ Oil Spill – Report to the President from Samuel K. Skinner Secretary, Department of Transportation and William K. Reilly Administrator, Environmental Protection Agency. – Irving, 1989. – 75 s. – Режим доступу: <http://www.uscg.mil/>
8. Yergin D. The prize: the epic quest for oil, money and power / Daniel Yergin. – Simon & Schuster, 2008. – 928 s.

References

1. Konopljaniuk A. A. Mirovoj rynek nefti: vozvrat jepohi nizkih cen? (posledstvija dlja Rossii) / A. A. Konopljaniuk // Materialy otkrytogo seminaru «Jekonomicheskie problemy jenergeticheskogo kompleksa». – Moskva, 1999. – S.56.
2. Ratyns'kyj V. V. Optymizacija cinovoi' polityky na rynku svitlyh naftoproduktiv / V. V. Ratyns'kyj // Zhurnal «Naukovi praci NUHT». – 2013. – №51. – S.129–140.
3. Ratyns'kyj V. V. Cina na pal'ne jak indykator dobrobutu suspil'stva / V. V. Ratyns'kyj // Materialy III mizhnarodnoi' naukovopraktychnoi' konferencii' «Teoretychni ta prykladni aspekty rozvytku ekonomiky». – Ternopil': TNTU, 2013. – S.141–143.
4. BP Statistical Review of World Energy June 2015. – London, 2015. – 48 s. – Rezhym dostupu: <http://bp.com/statisticalreview>
5. General Information Organization of the Petroleum Exporting Countries. – Austria, 2012. – 32 s. – Rezhym dostupu: <http://www.opec.org/>.
6. OPEC Monthly Oil Market Report – March 2016. – Austria, 2016. – 96 s. – Rezhym dostupu: <http://www.opec.org/>.
7. The EXXON VALDEZ Oil Spill – Report to the President from Samuel K. Skinner Secretary, Department of Transportation and William K. Reilly Administrator, Environmental Protection Agency. – Irving, 1989. – 75 s. – Rezhym dostupu: <http://www.uscg.mil/>
8. Yergin D. The prize: the epic quest for oil, money and power / Daniel Yergin. – Simon & Schuster, 2008. – 928 s.

Ratynskiy V. V., assistant of accounting and auditing, Ternopil National Technical University I. Pulyuya (Ukraine, Ternopil), ratvadim@yandex.ru

Historical aspects of market pricing of oil and petroleum products in the second half of the twentieth century

In the article the historical analysis of the global oil market, which is a huge practical interest for all countries. By the beginning of the XXI century, there was virtually no countries not involved in international trade. Permanent interest in a wide range of world scientists to assess the most likely prospects of world energy markets, and especially the oil market, it is logical and intuitive. It is the state of the world oil market dynamics and prices for it crucially depend on the world price of other energy sources, and indirectly, and many other commodities on international trade. This in turn is essential for the formation and the whole situation in the world, and with it the medium- and long-term trends in the global economy as a whole.

Keywords: oil, OPEC, price, cartel.

Ratynskiy V. V., ассистент кафедры бухгалтерского учета и аудита, Тернопольский национальный технический университет им. И. Пулюя (Украина, Тернополь), ratvadim@yandex.ru

Исторические аспекты процесса ценообразования на рынке нефти и нефтепродуктов во второй половине XX века

Проведен исторический анализ развития мировых рынков нефтепродуктов, который представляет огромный практический интерес для всех стран мира. К началу XXI в. не осталось практически ни одной страны, которая не имеет отношения к мировой торговле ими. Постоянный интерес самого широкого круга мировых ученых к оценке наиболее вероятных перспектив развития мировых рынков энергоносителей, и в первую очередь рынка нефти, вполне логичный и понятный. Именно от состояния мирового рынка нефти, динамики и уровня цен на нем в решающей степени зависят мировые цены на другие энергоносители, а косвенно и на многие другие сырьевые товары международной торговли. Это в свою очередь является важнейшим фактором формирования и всей конъюнктуры в мире, а вместе с ней средне- и долгосрочных тенденций развития мировой экономики в целом.

Ключевые слова: нефтепродукты, ОПЕК, цена, картель.

УДК 159.9+159.923.32[355].

Голик М. М.,
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри
гуманітарних наук, Академія сухопутних військ
ім. гетьмана П. Сагайдачного
(Україна, Львів), gvvvvg68@ukr.net

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В СИСТЕМІ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА

Розглянуто волонтерський рух в Україні та його вплив на моральний стан сучасного українського війська.

Ключові слова: Збройні сили України, волонтерство, волонтерський рух, морально-психологічний стан (МПС), морально-психологічне забезпечення (МПЗ).

В сучасних умовах все глибше потрібне усвідомлення громадськістю, державними органами важливості оптимізації різноманітних аспектів соціального, економічного розвитку, проблем національної безпеки. Воно стає завданням першочергової ваги у здійсненні нової політики країни. Формування морального духу нації – є одним з важливих шляхів до продуктивної соціальної роботи в будь-якій державі, а формування морального духу війська є запорука стабільності та безпеки держави. В наш час всі розуміють важливість армії та інших силових структур, тому відбувається переоцінка їх сутності та значення в житті суспільства. *Морально-психологічне забезпечення (МПЗ) у військових формуваннях України – це:*

– система заходів, спрямованих на формування й підтримання високого морального духу армії, морально-психологічного стану й дисципліни особового складу, військового правопорядку, згуртування військових колективів і протидію інформаційно-психологічному впливу противника;

– комплекс узгоджених за цілями, часом, послідовністю, силами та засобами заходів, що здійснюються командирами, штабами, органами виховної роботи, службами для досягнення високого морального духу особового складу, який забезпечує успішне виконання службово-виховних завдань в умовах мирного і воєнного часу.

Волонтерство в Збройних силах та інших силових структурах України стало невід'ємною частиною морально-психологічного забезпечення діяльності військово-службовців в зоні АТО та в силових відомствах зокрема.